

بررسی نگرش و تجربه معلمان در خصوص تحقق اهداف طرح ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی (مورد مطالعه مدارس استان ایلام)

حسین عزیزی نژاد^۱، محمدرضا حیاتی^۲، حمید نوری^۳

^۱ دکتری مدیریت استراتژیک، مدرس دانشگاه و دبیر آموزش و پرورش، ایلام، ایران

^۲ کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق، دبیر آموزش و پرورش، ایلام، ایران.

^۳ کارشناس ارشد فقه و مبانی حقوق، دبیر آموزش و پرورش، ایلام، ایران.

چکیده

امروزه با طرح و ظهور نظریه های جدید در حوزه روانشناسی یادگیری و ردّ برخی مبانی نظریه های گذشته، ایده های جدیدی در حوزه ارزشیابی شکل گرفته است، بطوری که نظام آموزشی کشور ما نیز چندسالی است که طرح ارزشیابی توصیفی را در مدارس ابتدایی اجرا و پیاده سازی کرده است. لذا هدف از این پژوهش، بررسی نگرش و تجربه معلمان در خصوص تحقق اهداف طرح ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی مدارس استان ایلام می باشد. روش این پژوهش توصیفی- پیمایشی و از نوع ترکیبی (کمی و کیفی) بوده و جامعه آماری متشکل از معلمان شاغل در اداره کل آموزش و پرورش استان ایلام بود. نمونه شامل ۱۵۰ نفر بود که به روش نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شد. ابزار جمع آوری داده ها شامل مصاحبه حضوری و پرسش نامه بود که در قالب مقیاس پنج گزینه ای لیکرت تنظیم گردیده است. همچنین برای انجام مصاحبه، تعداد ۲۰ نفر به صورت نمونه گیری هدفمند از جامعه ی آماری انتخاب شدند. داده ها در سطح آمار توصیفی به وسیله رسم جداول و نمودار، محاسبه میانگین و انحراف معیار و در سطح آمار استنباطی به وسیله آزمون های آماره ای تی تجزیه و تحلیل شد. یافته ها حاکی از آن بود که با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی در استان ایلام تمامی اهداف طرح محقق شده است و همچنین یافته های حاصل از مصاحبه نیز با نتایج حاصل از پرسش نامه همسو بوده و تأیید می نماید که اجرای طرح ارزشیابی توصیفی در استان ایلام، در دستیابی به اهداف خود موفق بوده است.

واژه های کلیدی: معلمان، ارزشیابی توصیفی، دوره ابتدایی، اهداف طرح، استان ایلام.

۱- مقدمه

در ایران از زمان های گذشته تاکنون نظام رایج ارزشیابی مبتنی بر برگزاری آزمون بوده است که با داده های عددی و رقم سروکار دارد. این سیستم ارزیابی نمی‌تواند برای سنجش فعالیت دانش آموز در کلاس و از همه مهمتر تعیین لیاقت وی در ارتقای سطح تحصیلی مناسب باشد. معمولاً اطلاعات حاصل از چنین آزمون هایی نیز نه تنها در آموزش دانش آموز نقشی ندارد بلکه اعتبار قضاوت معلّم را هم خدشه دار می‌کند و در کاهش اعتماد به نفس دانش آموز نقش بسزایی دارد. لذا این ابزار باعث ایجاد صدمات زیادی به فرآیند یاددهی و یادگیری و امر تعلیم و تربیت می‌شود و از این روست که نیاز به جایگزینی روشی مبتنی بر ارزشیابی کیفی احساس می‌شود. ارزشیابی سنتی فقط تکیه بر نتایج به دست آمده از آزمون ها را دارد که نمرات کسب شده به هیچ وجه بازگو کننده ی تحقّق هدف های تعیین شده در دوره ی تحصیلی نیست و فقط معلومات ذهنی انسان مورد ارزشیابی و سنجش قرار می‌گیرد و درباره ی او قضاوت می‌کند. در صورتی که انسان از ویژگی های متعددی (عاطفی، اجتماعی، جسمانی) برخوردار است و این ویژگی ها را صرفاً با ملاکی به نام نمره نمی‌توان مورد ارزیابی قرار داد. پس ما نیازمند سیستم هایی از سنجش و ارزشیابی هستیم که به هر دانش آموز به دیده ی حرمت نگاه کند و موهبت های طبیعی و انسانی را بسیار بیشتر از آزمون های سنتی پرورش دهد. با توجه به اهمیت این موضوع خوشبختانه پس از سال ها نظام آموزشی کشور در یک تصمیم گیری منطقی جایگزینی ارزشیابی توصیفی را بر روش های سنتی ارزیابی، ضروری دانست. ارزشیابی توصیفی الگویی کیفی است که تلاش می‌کند به جای کمی نگری از طریق توجه به معیارهای درسی و آموزشی به عمق و کیفیت یادگیری دانش آموزان توجه کند و تبیین و توصیفی از وضعیت آنان ارائه دهد، این طرح با حذف نمره، تجربه ی نوآورانه ی برخاسته از عمل در دوره ی ابتدایی آموزش و پرورش ایران است. در این زمینه پژوهش های متعددی صورت گرفته است که به اختصار به بعضی از آنها می‌پردازیم. طاهره امیری (۱۳۸۵) به بررسی میزان اثر بخشی طرح ارزشیابی توصیفی در پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی و مقایسه آن با ارزشیابی کمی در استان چهارمحال بختیاری پرداخته است، هدف اساسی و کاربردی این تحقیق آن است که میزان اثربخشی طرح ارزشیابی توصیفی را در زمینه بهبود کیفیت فرآیند یاددهی-یادگیری و افزایش بهداشت روانی محیط یاددهی-یادگیری مشخص نماید تا از این طریق، اطلاعات مفید و معتبری را جهت تصمیم گیری در خصوص نحوه ادامه و توسعه طرح درس‌های آینده در اختیار مسئولین آموزش و پرورش قرار دهد. مهمترین نتایج به دست آمده از پژوهش حاضر بیانگر آن است که کیفیت فرآیند یاددهی-یادگیری دانش آموزان طرح ارزشیابی توصیفی در مؤلفه‌های ماندگاری ذهنی (دوام و پایداری یادگیری)، میزان انگیزه انجام تکالیف درسی و میزان دستیابی به اهداف بعد جسمانی، بهتر از دانش آموزان ارزشیابی کمی بوده است. فهیمه السادات حقیقی (۱۳۸۴) به نقش ارزشیابی مستمر (توصیفی) در تعمیق یادگیری دانش آموزان پایه دوّم مقطع ابتدایی شهر تهران پرداخته است، نتایج نشان می‌دهد سطوح یادگیری دو گروه تفاوت معنی‌داری دارد. یعنی گروه آزمایش در کل بهتر از گروه کنترل عمل کرده‌اند. مرضیه ابومحمّدی، بی‌بی ملیحه خانقایی ۱۳۸۴، به بررسی دیدگاه معلمان دوره ابتدایی پیرامون ارزشیابی توصیفی در استان یزد پرداخته است، در این پژوهش تمامی معلمان و مدیران مجریان طرح شرکت داشته‌اند و نتایج نظرخواهی نشان می‌دهد که ۷۵ درصد از معلمان مجری با طرح موافق هستند و به آثار مثبت آن مانند کاهش اضطراب، افزایش بازده یادگیری افزایش سطح کیفی یادگیری اشاره کرده‌اند همچنین به وقت‌گیر بودن طرح و عدم توجه والدین به عنوان ضعف های طرح اشاره شده است. عصمت مرتضایی‌نژاد (۱۳۸۳) به بررسی نگرش معلمان و والدین در خصوص کاربست ارزشیابی توصیفی در پایه‌های اول و دوّم ابتدایی شهر تهران پرداخته است، نتایج نشان می‌دهد که در خصوص اثربخشی طرح در بهبود یادگیری دانش‌آموزان بین معلمان و والدین اتفاق نظر وجود دارد همچنین به اعتقاد آن ها این طرح موجب تعامل بیشتر والدین با مسئولین مدرسه شده است. در مورد تأثیر ارزشیابی توصیفی بر بهبود رفتار و بهداشت روانی دانش‌آموزان معلمان و والدین نظر مساعدی دارند. پژوهشگر همچنین استنباط کرده است که ارزشیابی توصیفی دشواری کار معلّم را افزایش می‌دهد و این کار مناسب کلاس های پرجمعیت نیست. فرزانه محمّدی (۱۳۸۴) به بررسی تأثیر ارزشیابی توصیفی بر عزّت نفس دانش آموزان پایه سوم ابتدایی شهر تهران پرداخته است، نتایج نشان داد که بین خرده مقیاس عزّت نفس اجتماعی و خرده مقیاس عزّت نفس جسمانی دانش

آموزانی که با روش توصیفی ارزشیابی شده اند و دانش آموزانی که با روش سنتی ارزشیابی شده اند تفاوت معنی دار وجود دارد. همچنین نتایج نشان داد که میزان خرده مقیاس عزت نفس تحصیلی و خرده مقیاس عزت نفس جسمانی دانش آموزان دختری که با روش توصیفی و سنتی ارزشیابی شده اند بیشتر از دانش آموزان پسری است که با روش توصیفی و سنتی ارزشیابی شده اند. منوچهر کلهر (۱۳۸۴) به بررسی میزان تحقق اهداف طرح ارزشیابی توصیفی در استان قزوین پرداخته است، نتایج نشان می دهد که از نظر مجریان طرح اهداف ارزشیابی توصیفی در دومین سال اجرا تحقق یافته است.

امروزه در نظام های آموزشی که ارزشیابی به طور مستمر به عمل می آید فعالیت ها موفقیت آمیز است. اگر در نظام آموزشی، ارزشیابی انجام نشود نمی توانید موفقیت را از شکست متمایز کنید. اگر موفقیت را تشخیص ندهید، نمی توانید به آن پاداش دهید. اگر شکست را تمیز ندهید، نمی توانید آن را تصحیح کنید. اگر به وسیله ارزشیابی نتایج نظام های آموزشی را نمایان کنید، می توانید حمایت های لازم را به دست آورید (بازرگان، ۱۳۸۱، ص ۲۸).

از ویژگی های بارز این طرح، بازخورد پیوسته ای است که دانش آموز از معلم می گیرد، زیرا معلم موظف است که در جریان این ارزشیابی، تمام گزارش های رفتاری، علمی و اجتماعی دانش آموز را در پوشه های مربوطه جمع آوری و به صورت کتبی، شفاهی و فردی یا گروهی به اطلاع دانش آموز و والدینش برساند. در این روش، برخلاف گذشته، معلم در کنار دانش آموز است نه در مقابل او، چرا که این ارتباط باعث از بین رفتن اضطراب های ناشی از برگزاری آزمون و بهبود روابط بین معلم و دانش آموز و صمیمیت میان آن ها و در نهایت باعث بهبود کیفیت یاددهی - یادگیری می شود.

لذا در این پژوهش به دنبال این هستیم که با روشی علمی و تجربی نگرش و تجربه معلمان در خصوص تحقق اهداف طرح ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی را در مدارس استان ایلام بررسی کنیم.

هدف اصلی و اساسی تحقیق حاضر بررسی نگرش و تجربه معلمان در خصوص تحقق اهداف طرح ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی در مدارس استان ایلام می باشد. برای رسیدن به هدف فوق اهداف فرعی به صورت زیر مشخص شده است:

- ۱- بررسی اثر طرح ارزشیابی توصیفی بر افزایش تعمیق یادگیری.
- ۲- بررسی اثر طرح ارزشیابی توصیفی بر افزایش علاقه به یادگیری.
- ۳- بررسی اثر طرح ارزشیابی توصیفی بر کاهش حساسیت والدین به نمره.
- ۴- بررسی اثر طرح ارزشیابی توصیفی بر کاهش حساسیت دانش آموزان به نمره.
- ۵- آگاهی یافتن از میزان ارائه بازخورد پیوسته از جریان یادگیری از سوی معلم به دانش آموزان.
- ۶- آگاهی یافتن از میزان استفاده از بازخوردهای بدست آمده در مسیر بهبود ارائه درس.
- ۷- مشخص کردن میزان بکارگیری ابزارهای متفاوت سنجش توصیفی (مانند پوشه کار، برگ ثبت مشاهدات، سیاهه رفتار، ارزشیابی عملکرد).

۸- بررسی میزان کاهش نقش ارزشیابی های پایانی در سرنوشت تحصیلی دانش آموزان.

۹- آگاهی یافتن از میزان کاهش مردودی دانش آموزان.

۱۰- بررسی میزان کاهش اضطراب و تنش ناشی از شرکت در امتحانات پایانی و مکرر.

۱۱- بررسی میزان کاهش فشار والدین بر دانش آموزان برای کسب نمرات ممتاز.

لذا با توجه به الزامات اشاره شده، فرضیه های این تحقیق این عبارتند از:

- ۱- با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، کیفیت فرآیند یاددهی - یادگیری از دیدگاه معلمان در مدارس ابتدایی بهبود یافته است.
- ۲- با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، زمینه مناسب برای حذف فرهنگ بیست گرای از دیدگاه معلمان در مدارس ابتدایی فراهم شده است.
- ۳- با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، به جای تاکید بر محتوی به فرآیند یادگیری از دیدگاه معلمان در مدارس ابتدایی توجه بیشتری شده است.

۴- با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، نقش ارزشیابی پایانی در تعیین سرنوشت تحصیلی دانش آموزان از دیدگاه معلمان در مدارس ابتدایی کاهش یافته است.

۵- با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، بهداشت روانی محیط یاددهی - یادگیری با کاهش اعتبار نمره از دیدگاه معلمان در مدارس ابتدایی ارتقاء یافته است.

۲- روش تحقیق

این پژوهش از نوع توصیفی-پیمایشی است. توصیفی به این دلیل که پژوهشگر به توصیف ویژگی ها و ملاک های مطلوبیت مورد نظر می پردازد. جامعه آماری این تحقیق کلیه معلمان شاغل در مقطع ابتدایی آموزش و پرورش استان ایلام می باشند. در این تحقیق بعد از تعیین نمونه پژوهش از روش نمونه گیری تصادفی ساده استفاده شده است. که حجم نمونه تعداد ۱۵۰ نفر انتخاب شده است. همچنین برای انجام مصاحبه، تعداد بیست نفر به صورت نمونه گیری هدفمند از جامعه ی آماری انتخاب شدند.

جدول ۱- توزیع نمونه آماری پرسشنامه های گردآوری شده پژوهش بر حسب جنسیت

۹۰	زن	کارکنان
۶۰	مرد	
۱۵۰		جمع

جدول ۲- توزیع نمونه آماری پرسشنامه های گردآوری شده پژوهش بر حسب مدرک تحصیلی

۲۰	فوق دیپلم	مدرک تحصیلی
۱۱۰	لیسانس	
۱۹	فوق لیسانس	
۱	دکتری	
۱۵۰		جمع

جدول ۳- توزیع نمونه آماری پرسشنامه های گردآوری شده پژوهش بر حسب سابقه کار

۴۰	کمتر از ۱۰ سال	سابقه کار
۶۰	از ۱۰ تا ۲۰ سال	
۵۰	بیشتر از ۲۰ سال	
۱۵۰		جمع

جهت جمع آوری اطلاعات مربوط به پیشینه ی تحقیق و ادبیات موضوع از کتاب ها و مقالات تخصصی، پایان نامه ها و جستجو در پایگاه های اینترنتی استفاده شده است. به عبارت دیگر در قسمتی که مربوط به نگارش تئوری و ادبیات و طرح نظری پژوهش می باشد محقق از روش کتابخانه ای بهره گرفته و سپس دو نوع ابزار گردآوری اطلاعات، یعنی پرسش نامه و مصاحبه مورد استفاده قرار گرفت. پرسش نامه از نوع محقق ساخته بسته پاسخ بوده که سؤال های آن ها بر اساس فرضیات پژوهش و براساس طیف ۵ درجه ای لیکرت طراحی گردیده است. هر سؤال پرسش نامه دارای پنج گزینه (۱- خیلی کم، ۲ - کم، ۳ - متوسط، ۴ - زیاد و ۵ - خیلی زیاد) بوده است. در پژوهش حاضر به جهت اهمیت موضوع، ترجیح داده شد علاوه بر پرسش نامه از طریق مصاحبه نیز به جمع آوری اطلاعات اقدام گردد تا از این طریق بتوان به نتایج قابل اطمینانی دست یافت. جهت

سنجش روایی ابزار اندازه گیری این پژوهش از روایی محتوایی استفاده شده است. روایی محتوایی یک آزمون معمولاً توسط افرادی متخصص در موضوع مورد مطالعه تعیین می شود. از این رو روایی محتوا به قضاوت داوران بستگی دارد. جهت سنجش روایی اندازه گیری این پژوهش پرسشنامه مقدماتی در اختیار متخصصان و خبرگان قرار گرفته و آنان روایی پرسشنامه را تایید نمودند. و برای مشخص نمودن پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. این روش برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه گیری از جمله پرسشنامه یا آزمون هایی که خصایص مختلف را اندازه گیری می کنند به کار می رود. در این گونه ابزار پاسخ هر سوال می تواند مقادیر عددی مختلف را اختیار کند. پایایی پرسشنامه (۰/۸۸) برآورد گردید که حاکی از پایایی بالای ابزار اندازه گیری می باشد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از پرسشنامه از نرم افزار آماری اس پی اس ۲۱ استفاده و تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام شده است. در اینجا از آمار توصیفی برای دسته بندی کردن داده ها، تنظیم جداول، رسم نمودارها و محاسبه درصدها استفاده شده است. و در سطح آمار استنباطی از آزمون T- test برای این منظور استفاده شده است. بدین صورت که هر فرضیه را از نظر معلمان با استفاده از آزمون T مورد ارزیابی قرار داده است.

۳- یافته های تحقیق

در این تحقیق با توجه به وجود پیشینه به جای سؤالات از فرضیات استفاده می شود و پرسشنامه های پژوهش در راستای فرضیات پژوهش طراحی شده اند که نتایج آن رد یا پذیرش فرضیات است. فرضیات تحقیق حاضر عبارتند از: فرضیه اول: از دیدگاه معلمان با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی کیفیت فرآیند یاد دهی - یادگیری بهبود یافته است. ۷۸/۵ درصد از معلمان اعلام کردند که با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، کیفیت فرآیند یاد دهی - یادگیری در حد زیاد و خیلی زیاد بهبود یافته است.

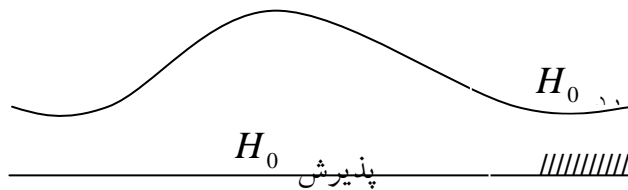
جدول ۴- نتایج آزمون سؤالات فرضیه اول

سؤالات	میانگین	انحراف معیار	N	t محاسبه شده	Pv	نتیجه آزمون
سؤال اول	۴.۱	۱.۶	۱۵۰	۳.۷۸	۰.۰۰۱	رد H ₀
سؤال دوم	۳.۹	۱.۱	۱۵۰	۳.۶۵	۰.۰۱۲	رد H ₀
سؤال سوم	۳.۵	۰.۹۳	۱۵۰	۶.۲۷	۰/۰۰۰	رد H ₀
سؤال چهارم	۴.۷	۰/۷۱	۱۵۰	۷.۹۹	۰/۰۰۰	رد H ₀
سؤال پنجم	۳.۴	۰.۹۸	۱۵۰	۵.۳۴	۰/۰۰۰	رد H ₀
سؤال ششم	۴.۸	۰.۸۳	۱۵۰	۸.۱۲	۰/۰۰۰	رد H ₀

اطلاعات جدول فوق نشان می دهد که در تمام سؤالات مطرح شده فرضیه اول، چون Pv محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ است فرض صفر رد شده و فرض محقق پذیرفته شده است. فرضیه پژوهش:

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0: \text{ با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی کیفیت فرآیند یاد دهی - یادگیری از دید معلمان تغییری نکرده است} \\ H_1: \text{ با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی کیفیت فرآیند یاد دهی - یادگیری از دید معلمان بهبود یافته است} \end{array} \right.$$

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0: \mu \leq 3 \\ H_1: \mu > 3 \end{array} \right. \quad \text{فرضیه آماری:}$$

فرضیه دوم: از دیدگاه معلمان با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی زمینه مناسب برای حذف فرهنگ بیست گزایی فراهم شده است.

۷۲/۵ درصد از معلمان اعلام کردند که با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی زمینه مناسب برای حذف بیست گزایی در حد زیاد و خیلی زیاد فراهم شده است.

جدول ۵- نتایج آزمون سؤالات فرضیه دوم

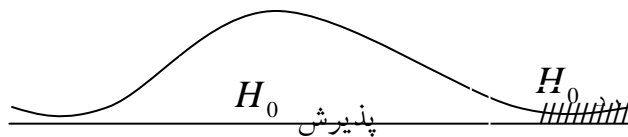
سؤالات	میانگین	انحراف معیار	N	t محاسبه شده	Pv	نتیجه آزمون
سؤال اول	۴/۵۸	۰/۷۳	۱۵۰	۷/۸۳۹	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال دوم	۳/۳۶	۰/۸۰	۱۵۰	۱۱/۶۸۷	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال سوم	۳/۶۵	۰/۸۹	۱۵۰	۱۴/۸۵۰	۰/۰۰۰	رد H0

اطلاعات جدول فوق نشان می دهد که در تمام سؤالات مطرح شده فرضیه دوم، چون Pv محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ است فرض صفر رد شده و فرض محقق پذیرفته شده است.

فرضیه پژوهش:

- با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی زمینه مناسب برای حذف فرهنگ بیست گزایی از دید معلمان فراهم نشده است: H_0
- با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی زمینه مناسب برای حذف فرهنگ بیست گزایی از دید معلمان فراهم شده است: H_1

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0: \mu \leq 3 \\ H_1: \mu > 3 \end{array} \right. \quad \text{فرضیه آماری:}$$

فرضیه سوم: از دیدگاه معلمان با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی به جای تاکید بر محتوی به فرآیند یادگیری توجه بیشتری شده است.

۸۲/۹ درصد از معلمان اعلام کردند که با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی به جای تاکید بر محتوی به فرآیند یادگیری در حد زیاد و خیلی زیاد توجه بیشتری شده است.

جدول ۶- نتایج آزمون سؤالات فرضیه سوم

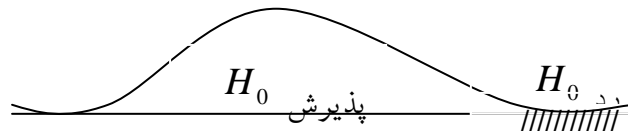
سؤالات	میانگین	انحراف معیار	N	t محاسبه شده	Pv	نتیجه آزمون
سؤال اول	۵/۷۳	۰/۷۳	۱۵۰	۱۲/۸۹	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال دوم	۴/۲۹	۰/۹۰	۱۵۰	۶/۵۱۷	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال سوم	۳/۴۵	۰/۸۴	۱۵۰	۱۳/۷۴۳	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال چهارم	۳/۱	۰/۷۲	۱۵۰	۸/۸۷۱	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال پنجم	۴/۵۶	۰/۹۱	۱۵۰	۶/۲۴۸	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال ششم	۴/۵۱	۰/۷۹	۱۵۰	۸/۴۶۴	۰/۰۰۰	رد H0

اطلاعات جدول فوق نشان می دهد که در تمام سؤالات مطرح شده فرضیه سوم از دید معلّم، چون Pv محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ است فرض صفر رد شده و فرض محقق پذیرفته شده است. فرضیه پژوهش :

از دید معلّم با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی به جای تاکید بر محتوی به فرآیند یادگیری توجه بیشتری نشده است : H_0
 از دید معلّم با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی به جای تاکید بر محتوی به فرآیند یادگیری توجه بیشتری شده است : H_1

فرضیه آماری :

$$\left\{ \begin{array}{l} H_0 : \mu \leq 3 \\ H_1 : \mu > 3 \end{array} \right.$$

فرضیه چهارم: از دیدگاه معلمان با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی نقش ارزشیابی پایانی کاهش یافته است. ۸۶/۹ درصد از معلمان اعلام کردند که با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، نقش ارزشیابی پایانی در حد زیاد و خیلی زیاد کاهش یافته است.

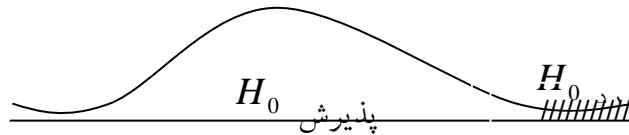
جدول ۷- نتایج آزمون سؤالات فرضیه چهارم

سؤالات	میانگین	انحراف معیار	N	t محاسبه شده	Pv	نتیجه آزمون
سؤال اول	۴/۵۱	۱/۰۲	۱۵۰	۸/۱۶۵	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال دوم	۳/۹۳	۱/۲۳	۱۵۰	۷/۰۴۳	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال سوم	۴/۷۳	۰/۹۷	۱۵۰	۱۵/۵۳۴	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال چهارم	۳/۹۳	۰/۸۶	۱۵۰	۷/۹۳۲	۰/۰۰۰	رد H0
سؤال پنجم	۳/۹۳	۰/۷۸	۱۵۰	۱۴/۳۲	۰/۰۰۰	رد H0

اطلاعات جدول فوق نشان می دهد که در تمام سؤالات مطرح شده فرضیه چهارم از دید معلّم، چون Pv محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ است فرض صفر رد شده و فرض محقق پذیرفته شده است. فرضیه پژوهش :

از دید معلمان با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی نقش ارزشیابی پایانی کاهش نیافته است: H_0
 از دید معلمان با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی نقش ارزشیابی پایانی کاهش یافته است: H_1

فرضیه آماری: $H_0: \mu \leq 3$
 $H_1: \mu > 3$

فرضیه پنجم: از دیدگاه معلمان با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی بهداشت روانی محیط یاد دهی - یادگیری با کاهش اعتبار نمره ارتقاء یافته است.

۸۸/۵ درصد از معلمان اعلام کردند که با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، بهداشت روانی محیط یاد دهی - یادگیری با کاهش اعتبار نمره در حد زیاد و خیلی زیاد ارتقاء یافته است.

جدول ۸- نتایج آزمون سؤالات فرضیه پنجم

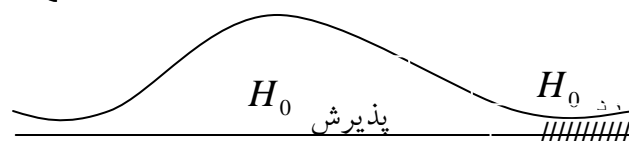
سؤالات	میانگین	انحراف معیار	N	t محاسبه شده	Pv	نتیجه آزمون
سؤال اول	۳/۹۴	۰/۹۲	۱۵۰	۸/۵۳۱	۰/۰۰۰	رد H_0
سؤال دوم	۴/۶۴	۰/۹۹	۱۵۰	۱۱/۲۹۴	۰/۰۰۰	رد H_0
سؤال سوم	۳/۷۸	۰/۹۶	۱۵۰	۸/۱۲۸	۰/۰۰۰	رد H_0
سؤال چهارم	۳/۹۹	۱/۴۱	۱۵۰	۵/۱۷۳	۰/۰۰۰	رد H_0
سؤال پنجم	۴/۳۲	۰/۹۱	۱۵۰	۸/۵۳۱	۰/۰۰۰	رد H_0

اطلاعات جدول فوق نشان می دهد که در تمام سؤالات مطرح شده فرضیه پنجم از دید معلم، چون P_v محاسبه شده کمتر از ۰/۰۵ است فرض صفر رد شده و فرض محقق پذیرفته شده است.

فرضیه پژوهش:

با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی بهداشت روانی محیط یاد دهی - یادگیری با کاهش اعتبار نمره ارتقاء نیافته است: H_0
 با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی بهداشت روانی محیط یاد دهی - یادگیری با کاهش اعتبار نمره ارتقاء یافته است: H_1

فرضیه آماری: $H_0: \mu \leq 3$
 $H_1: \mu > 3$

تجزیه و تحلیل یافته های حاصل از مصاحبه با معلمان

بررسی فرضیه اول:

غالب معلمان اعلام کردند که با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی دانش آموزان به درس علاقه مندتر، فعال تر و با تکالیف درگیرتر شدند. با به کارگیری بازخوردهای توصیفی، دانش آموز و خانواده به طور دقیق به ضعف ها پی می بردند و مشارکت بیشتر داشتند و بخاطر عدم فشار و استرس عمق و دوام یادگیری بیشتر شد و یادگیری در سطوح بالاتر انجام می شد. و در مجموع می توان گفت: ارزشیابی توصیفی از طریق بازخورد، اطلاعاتی مفیدی برای معلم، دانش آموز و خانواده ی شان فراهم آورد که موجب بهبود کیفیت فرآیند یاد دهی- یادگیری شده است. پس نتیجه می گیریم که فرضیه اول محقق پذیرفته می شود، یعنی از دیدگاه معلمان ابتدایی: با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی کیفیت فرآیند یاد دهی - یادگیری بهبود یافته است.

بررسی فرضیه دوم:

اکثر معلمان اعلام کردند که به تدریج با گذشت زمان و در اثر آشنایی بیشتر دانش آموزان و خانواده ها با اهداف طرح، حساسیت شان به نمرات ممتاز کمتر شده و فشار کمتری به معلم وارد می شد؛ یعنی با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی زمینه مناسب برای حذف فرهنگ بیست گزایی فراهم شده است. هرچند برای تحقق کامل آن به اطلاع رسانی جامع تر و زمان بیشتری نیاز است ولی می توان به این نتیجه رسید که فرضیه دوم محقق پذیرفته می شود، یعنی از دیدگاه معلمان ابتدایی: با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی زمینه مناسب برای حذف فرهنگ بیست گزایی از دید معلمان فراهم شده است.

بررسی فرضیه سوم:

علی رغم این که خیلی از معلمان از وقت گیر بودن بکارگیری ابزارهای ارزشیابی توصیفی در کلاس، گله مند بودند بسیاری از آنان اعلام کردند که به تناسب از برخی ابزارها برای ارزشیابی مستمر استفاده می نمودند و ماحصل آن را که در پوشه کار جمع آوری می شد، به خانواده ها و دانش آموزان بازخورد می دادند. در این صورت هم دانش آموز فرصت جبران پیدا کرد و هم این که هر جا که نیاز بود معلم با اصلاح روش تدریس به بهبود امر یادگیری کمک می نمود. بنابراین نتیجه می گیریم که فرضیه سوم محقق نیز پذیرفته می شود، یعنی از دیدگاه معلمان ابتدایی: با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی به جای تاکید بر محتوی به فرآیند یادگیری توجه بیشتری شده است.

بررسی فرضیه چهارم:

اکثر معلمان اعلام کردند که با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، نقش ارزشیابی پایانی حذف و یا کاهش یافته است و تنها به نقش ارزشیابی های مستمر (فرایندی) در تصمیم گیری درباره ی ارتقاء دانش آموزان بسنده کردند؛ چراکه از نظر آنان اطلاعاتی را که معلم در طول فعالیت های یادگیری با استفاده از ابزارهای متفاوت از دانش آموزان بدست آورده است، مبنای مناسب تری برای تصمیم گیری می باشد. همچنین با انتخاب سیاست های مداخله در وقت مقتضی، میزان مردودی دانش آموزان کاهش یافت. در نتیجه فرضیه چهارم محقق پذیرفته می شود، یعنی از دیدگاه معلمان ابتدایی: از دید معلمان با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی نقش ارزشیابی پایانی کاهش یافته است.

بررسی فرضیه پنجم:

غالب معلمان اعلام کردند که با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی، اضطراب و تنش ناشی از امتحانات پایانی و مکرر کاهش یافت، فشار والدین بر دانش آموزان برای کسب نمرات ممتاز کمتر شد، رقابت های سالم جایگزین رقابت های نامناسب شدند و عده زیادی اظهار نمودند که علاقه بچه ها به معلم و مدرسه افزایش یافت پس می توان گفت آن نگرش های منفی و شرایط نامطلوب روانی را که امتحان تراکمی پایانی ایجاد کرده بود، اینک با حذف آن امتحان گامی مهم در جهت حذف عوامل استرس زا، افزایش علمی و راهی برای ایجاد نگرش مثبت نسبت به معلم، مدرسه و علم برداشته شد و به عبارت دیگر؛ بهداشت روانی محیط یاد دهی- یادگیری با کاهش اعتبار نمره ارتقاء یافته است و نتیجه می گیریم که فرضیه پنجم محقق پذیرفته می شود، یعنی از دیدگاه معلمان ابتدایی: با اجرای طرح ارزشیابی توصیفی بهداشت روانی محیط یاد دهی- یادگیری با کاهش اعتبار نمره ارتقاء یافته است.

۶- بحث و نتیجه‌گیری

براساس نتایج تجزیه تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده به وسیله پرسش‌نامه و مصاحبه، یافته‌های تحقیق حاضر نتایج زیر را بدنبال داشته است: تمامی فرضیه‌های تحقیق، هم از طریق پرسش‌نامه و هم از طریق مصاحبه مورد تأیید واقع شد. به عبارت دیگر اجرای طرح ارزشیابی توصیفی اثربخش بوده و تمامی اهداف این طرح از دیدگاه معلمان مدارس محقق شده است.

بطور کلی شواهد و اطلاعات جمع‌آوری شده حاکی از آن است که نتایج پژوهش حاضر با یافته‌های بسیاری از پژوهش‌های انجام شده در داخل کشور هم‌خوانی دارد که برخی از آن‌ها عبارتند از: رضایی و سیف (۱۳۸۵) نشان دادند که راهبردهای سنجشی مورد استفاده در طرح ارزشیابی توصیفی، شرایط لازم برای رشد دانش و معلومات و توانایی‌ها و مهارت‌های شناختی و فراشناختی را فراهم کرده است. و نیز نشان دادند که در آزمون‌های عملکردی، دانش‌آموزان مدارس مشمول طرح ارزشیابی توصیفی، بهتر از دانش‌آموزان مدارس عادی هستند.

حقیقی (۱۳۸۴) که نقش ارزشیابی مستمر (توصیفی) را در تعمیق یادگیری دانش‌آموزان تحت پوشش طرح و دانش‌آموزان عادی شهر تهران مورد مقایسه قرار داده بود، به این نتیجه رسید که عملکرد گروه آزمایش در کل آزمون و همچنین در سطوح مختلف یادگیری (یعنی دانش، ادراک، کاربرد و قوه خلاقه)، بهتر از گروه کنترل است. طاهره امیری (۱۳۸۵) به بررسی میزان اثربخشی طرح ارزشیابی توصیفی و مقایسه آن با ارزشیابی کمی در پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی استان چهارمحال بختیاری پرداخت و به این نتیجه رسید که کیفیت فرآیند یاددهی-یادگیری دانش‌آموزان طرح ارزشیابی توصیفی در مؤلفه‌های ماندگاری ذهنی (دوام و پایداری یادگیری)، میزان انگیزه انجام تکالیف درسی و میزان دستیابی به اهداف بعد جسمانی، بهتر از دانش‌آموزان ارزشیابی کمی بوده است. همچنین میزان بهداشت روانی محیط یاددهی-یادگیری دانش‌آموزان طرح ارزشیابی توصیفی در مؤلفه‌های میزان علاقه به درس و معلم و میزان اضطراب دانش‌آموزان، بهتر از ارزشیابی کمی بوده است. لذا از این حیث با تحقیق حاضر هم‌خوانی دارد ولی در میزان دستیابی به اهداف بعد اجتماعی دانش‌آموزان دختر و پسر و در زمینه میزان دستیابی به اهداف سطوح بالای شناختی دانش‌آموزان پسر در دو گروه ارزشیابی توصیفی و ارزشیابی کمی تفاوتی مشاهده نکرده است. مرتضایی نژاد (۱۳۸۳) نیز نشان داد در خصوص اثربخشی طرح در بهبود یادگیری دانش‌آموزان بین معلمان و والدین اتفاق نظر وجود دارد همچنین به اعتقاد آن‌ها این طرح موجب تعامل بیشتر والدین با مسئولین مدرسه شده است و در مورد تأثیر ارزشیابی توصیفی بر بهبود رفتار و بهداشت روانی دانش‌آموزان معلمان و والدین نظر مساعدی دارند. نتایج پژوهش کریمی (۱۳۸۴) نشان می‌دهد که اختلالات رفتاری در هر مدارس دخترانه و پسرانه تحت پوشش طرح ارزشیابی توصیفی کاهش یافته است در حالی که در مدارس گواه افزایش داشته است و نتیجه گرفت که ارزشیابی توصیفی تا حدودی به اهداف خود که بهبود بهداشت روانی محیط یاددهی-یادگیری، رسیده است. فرزانه محمدی (۱۳۸۴) وجود تفاوت معنی‌دار بین عزت‌نفس دانش‌آموزانی که با روش توصیفی ارزشیابی شده‌اند و دانش‌آموزانی که با روش سنتی ارزشیابی شده‌اند را تأیید نمود، به علاوه نشان داد که مشارکت و فعالیت در کلاس و تعامل دانش‌آموزان با یکدیگر و با معلم در کلاس، در گروه ارزشیابی توصیفی بیشتر از گروه ارزشیابی سنتی است. اما نظم و انضباط آن‌ها نسبت به گروه ارزشیابی سنتی کمتر بوده است. نظرمحقق بر این است که چون روح ارزشیابی توصیفی بر مشارکت و بروز خلاقیت و پویایی کلاس استوار است، بدیهی است که در این کلاس‌ها نظم و انضباط و سروصدا به مراتب بیشتر باشد، لذا مدیران باید دارای سعه‌ی صدر بالاتری بوده و آن‌را نشانه‌ی عدم توانایی معلم در کنترل کلاس ندانند. نتایج پژوهش موسوی (۱۳۸۴) نشان می‌دهد که اولیاء در خصوص کاهش اضطراب، آرامش روحی، ایجاد علاقه به یادگیری نظرمساعدی دارند. همچنین نشان می‌دهد که معلمان نسبت به تحقق اهداف طرح ارزشیابی توصیفی در ابعاد بهبود یادگیری، بهبود بهداشت روانی دانش‌آموزان، حذف فرهنگ بیست‌گرایی، توجه به اهداف آموزش و پرورش نظر مثبت دارند.

فتح‌آبادی (۱۳۸۵) نشان داد که تفاوت‌های معنی‌داری بین گروه‌های آزمایش و گواه در پیشرفت تحصیلی ریاضی، علوم تجربی، زبان فارسی و املا فارسی وجود دارد. نمرات دانش‌آموزان تحت پوشش طرح ارزشیابی توصیفی در متغیرهای حوزه

شناختی از قبیل دانش ریاضی، علوم تجربی، زبان فارسی و املا بالاتر از دانش آموزان پایه سوم ابتدایی مدارس عادی همسان یا معادل با آنهاست. مقایسه گروه‌ها در حیطه روانی - حرکتی نیز نشان داد که تفاوت‌های معنی داری بین گروه‌های آزمایش و گواه وجود دارد. در دیگر کشورها نیز، اثربخشی راهبردهای ارزشیابی متأثر از رویکردهای جدید در حوزه روانشناختی و مبتنی بر الگوهای سازندگی، مورد پژوهش قرار گرفته است، شواهد جمع‌آوری شده نشان می‌دهد نتایج به دست آمده در این تحقیق با نتایج برخی پژوهش‌های دیگر کشورها نیز هماهنگی دارد. برای مثال، فیوکر و همکاران (۱۹۹۹) نشان دادند که دانش آموزان کلاس‌هایی که با سنجش عملکردی هدایت می‌شوند، از مهارت‌های حل مسئله غنی‌تری برخوردارند. فونتانا و فرناندز (۱۹۹۴) دریافتند دانش آموزان مقطع ابتدایی که سنجش شخصی را آموخته‌اند، نسبت به کسانی که چنین آموزشی ندیده بودند، عملکرد بهتری در ریاضیات داشتند. یونگ (۲۰۰۰) نیز که آزمون خود را با دانش آموزان پایه چهارم در درس انشا اجرا کرد، در زمینه سنجش شخصی به نتایج مشابهی دست یافت. یافته‌های پژوهش او و سی (۲۰۰۵) نشان داد که دانش آموزان در گروه آموزشی مبتنی بر سازندگی، به طور معنی داری، بهتر از گروه آموزشی سنتی به بازده‌های یادگیری، برحسب میزان و یکپارچگی ساختار شناختی شان، درگیری فراشناختی و استفاده از راهبردهای پردازش اطلاعات، رسیده بودند. (رضایی و سیف، ۱۳۸۵، ص ۲۹).

با توجه به موارد ذکر شده می‌توان نتیجه گرفت که پژوهش حاضر علاوه بر همخوانی با پیشینه‌ی تجربی، با پیشینه‌ی نظری نیز همسو بوده و نظریه‌ی صاحب نظران را در زمینه‌ی ارزشیابی مورد تأیید قرار داد که در این جا به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود.

منابع

- ۱- احمدی، آمنه و دیگران (۱۳۸۸). راهنمای معلّم در ارزشیابی کیفی (توصیفی)، تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی.
- ۲- امیری، طاهره (۱۳۸۵). بررسی میزان اثر بخشی طرح ارزشیابی توصیفی در پایه‌های اول، دوم و سوم ابتدایی و مقایسه آن با ارزشیابی کمی در استان چهارمحال بختیاری سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴. شورای تحقیقات آموزشی سازمان آموزش و پرورش استان چهارمحال بختیاری.
- ۳- بازرگان، عباس (۱۳۸۱). ارزشیابی آموزشی. تهران: انتشارات سمت.
- ۴- تلخایی، محمود (۱۳۸۶). مجموعه مقالات همایش ملی ارزشیابی تحصیلی، قم: انتشارات حضرت معصومه (س).
- ۵- حسنی، محمد (۱۳۸۲). طرح ارزشیابی توصیفی، دفتر ارزشیابی تحصیلی، تهران: انتشارات آثار معاصر
- ۶- حقیقی، فهیمه السادات (۱۳۸۶). نقش ارزشیابی مستمر در تعمیق یادگیری دانش آموزان پایه‌ی دوم ابتدایی شهر تهران. فصل‌نامه تعلیم و تربیت، شماره ۱۱۶-۷۹.
- ۷- خوش خلق، ایرج (۱۳۸۳). بازنگری در روش‌های سنجش و نقش آن در اصلاحات آموزشی، تهران: اولین همایش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی، دفتر ارزشیابی تحصیلی و تربیتی.
- ۸- دلاور، علی (۱۳۷۹). روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، تهران: نشر ویرایش.
- ۹- رضایی، اکبر. سیف، علی اکبر (۱۳۸۵). تأثیر ارزشیابی توصیفی بر ویژگیهای شناختی، عاطفی و روانی حرکتی دانش آموزان. فصلنامه نوآوریهای آموزشی، شماره ۱۸، ص ۴۰-۱۱
- ۱۰- سرمد، زهره، بازرگان، عباس، حجازی، الهه (۱۳۷۹). روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: انتشارات آگاه.
- ۱۱- سیف، علی اکبر. (۱۳۷۶). روش‌های اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی، تهران: نشر دوران.
- ۱۲- کریمی، علی (۱۳۸۴). بررسی تأثیر روش جدید ارزشیابی توصیفی بر اختلالات رفتاری دانش آموزان دوره ابتدایی مدارس شیراز، شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش استان فارس.

- ۱۳- کلهر، منوچهر (۱۳۸۴). بررسی میزان تحقق اهداف طرح ارزشیابی توصیفی در استان قزوین، سازمان آموزش و پرورش استان قزوین.
- ۱۴- لطف آبادی، حسین (۱۳۷۴). سنجش و اندازه گیری در علوم تربیتی و روانشناسی، مشهد: انتشارات حکیم فردوسی.
- ۱۵- مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۸۰). دبیرخانه شورای عالی آموزش و پرورش
- ۱۶- مجموعه مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش (۱۳۸۲). تهران: انتشارات مدرسه.
- ۱۷- مرتضایی نژاد، عصمت (۱۳۸۳). بررسی نگرش معلمان و والدین در خصوص کاربری ارزشیابی توصیفی در پایه های اول و دوم ابتدایی شهر تهران در سال تحصیلی ۸۴-۸۳، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شهر ری.
- ۱۸- ولف، ریچارد. (۱۳۷۱)، ارزشیابی آموزشی. ترجمه علیرضا کیامنش، تهران: نشر دانشگاهی.

- 19-Cohen, Louis, Manion, Lawrence and Morrison, Keith (2000). Research Methods in Education, 5th ed, London and New York.
- 20-Eisner, E. W. (1985). The Educational Imagination on the Design and Evaluation of School Programs; New York: MacMillan.
- 21-Gay, L. R. (1991). Educational Evaluation and measurement (2nd ed.) Maxwell Macmillan, International.
- 22-Guba, E.G. and Y.S. Lincoln (1989). Fourth Generation Evaluation; Newbury park, CA : Sage .
- 23-Guion, Lisa, 2002. Triangulation: Establishing the Validity of Qualitative Studies . Institute of Food and Agriculture Science (1-3).
- 24-Popham, W. J. (1975). Educational Evaluation. Englewood Cliffs, N. J : Prentice – Hall.
- 25-Seifert, K. L. (1991). Educational Psychology (2nd ed.) Boston: Houghton Mifflin.
- 26-Webb, E.J., Campbell, D.T., Schwartz, R.D., & Sechrest, L (1996). Unobtrusive measures: Nonreactive research in the social science. Chicago: Rand Mc Nally.
- 27-Wiggins, G. P. (1993) Assessing student performance: San Francisco: Jossey-Bass.
- 28-Worthen, B. R. and J. R. Sanders (1987); Educational Evaluation ; Alternative Approaches and Practical Guidelines; New York: Longman.